

Motion till riksdagen 2025/26:4152

av **Ida Karkiainen m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:263 Stärkt återvändandeverksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen antar 17 kap. 6 § regeringens förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) med den ändringen att uppgiftsskyldigheten ska gälla när det finns starka skäl att anta att en utlänning saknar rätt att vistas i Sverige.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att uppgiftsskyldigheten ligger på myndighetsnivå och inte enskilda tjänstepersoner och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att sidoinformationen begränsas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslagtagandet av elektronisk kommunikationsutrustning (mobiltelefoner) och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

En grundläggande förutsättning för en långsiktigt hållbar migrationspolitik som motverkar framväxten av ett skuggsamhälle är att den som har fått avslag på sin asylansökan eller av andra skäl inte får stanna i Sverige återvänder till sitt hemland. Därför är en väl fungerande återvändandeverksamhet central för att det ska råda ordning och reda i migrationspolitiken.

Återvändandefrågorna har varit prioriterade av både den förra regeringen och den nuvarande regeringen. En rad åtgärder har vidtagits: Migrationsverket och Polismyndigheten har intensifierat sitt arbete för att väsentligt öka återvändandet, polisen har fått ökade möjligheter att kunna använda sig av biometriska verktyg för identifiering, sedan år 2016 har antalet förvaringsplatser ökat väsentligt och Skatteverket har genom ett flertal insatser upptäckt folkbokföringsbrott.

I juli 2020 fick Statskontoret i uppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att effektivisera Migrationsverkets, Polismyndighetens och Kriminalvårdens arbete med återvändande. Deras samt Riksrevisionens slutsatser togs vidare genom att den dåvarande regeringen tillsatte utredningen för stärkt återvändandeverksamhet (dir. 2022:91), ett arbete som den nuvarande regeringen tog över. Det är från den utredningen regeringens proposition härstammar.

Propositionen föreslår en ny uppgiftsskyldighet för vissa myndigheter, en modernisering av reglerna för inre utlänningskontroll, fler verktyg för att kunna klarlägga en utlännings identitet samt att fingeravtryck och fotografier ska få användas i utlänningsärenden i större utsträckning och mer effektivt än i dag. Vi socialdemokrater välkomnar att regeringen lämnar förslag på en förbättrad återvändandeverksamhet och ställer oss i huvudsak bakom förslagen. Vi har dock några synpunkter och förslag på förändringar.

Ökat informationsutbyte – en ny uppgiftsskyldighet

Regeringen föreslår att Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten och Skatteverket får en ny uppgiftsskyldighet som ger skyldighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten om det finns anledning att anta att en utlänning inte har rätt att vistas i Sverige. Detta är en välkommen avgränsning mot vad regeringen initialt hade för avsikt att föreslå. Regeringen har utifrån Tidöavtalets skrivningar signalerat att t.ex. kommuner och samtliga myndigheter ska ha en uppgiftsskyldighet. Likaså har företrädare för Tidöpartierna signalerat att enskilda tjänstepersoner skulle straffas om de inte angav människor. Detta sätt att formulera sig både i tal och skrift har skapat stor oro och rädsla hos många. Protesterna från fackliga organisationer och civilsamhället har inte låtit vänta på sig. Detta föranledde också att regeringen tvingades backa från sina ursprungliga idéer. Bland annat uteslöts kommunerna och det är idag endast sex myndigheter som åläggs att dela information. Att regeringen och Sverigedemokraterna gång på gång tvingas backa från sina drakoniska och stigmatiserande förslag och uttalanden är så klart välkommet men sättet att förfara på är oansvarigt och vårdslöst.

När det gäller den nya, betydligt mer avgränsade, uppgiftsskyldigheten att på eget initiativ lämna vissa uppgifter om en utlänning till Polismyndigheten, har det framkommit kritik om hur den är utformad. Förslaget om att uppgiftsskyldigheten ska gälla "... om det finns anledning att anta att han eller hon saknar rätt att vistas i Sverige" är ett lågt beviskrav. Fackförbundet Tjänstemännens centralorganisation (TCO) har i sitt remissvar bl.a. framfört att detta bryter mot hur offentliganställda normalt ska agera baserat på att "principer om rättssäkerhet, objektivitet, likabehandling och beslut baserade på kunskap är vägledande". Förslaget, så som regeringen utformat det, riskerar att öppna upp för en godtycklig bedömning kring vilka personer som ska anmälas. Vi föreslår därför att formuleringen "... om det finns *anledning* att anta att han eller hon inte har rätt att vistas i Sverige" ersätts med lydelsen "... om det finns *starka skäl* att anta att han eller hon inte har rätt att vistas i Sverige".

Uppgiftsskyldigheten åligger myndigheten – inte den enskilda tjänstepersonen

Flera remissinstanser påtalar att det kan uppstå problem kring om enskilda tjänstepersoner åläggs skyldigheter att lämna information. Arbetsmiljö, rekryteringsproblem och förtroendeskada kan komma att uppstå – något som exempelvis Kriminalvården har framfört i sitt remissyttrande. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) och Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR) menar att ansvaret måste ligga högre upp än på enskild tjänsteman. Regeringen menar att detta ska regleras i respektive myndighets arbetsordning samt att den nya uppgiftsskyldigheten inte föranleder någon annan ordning i fråga om enskilda tjänstemäns ansvar än den som gäller i dag.

Vi anser att regeringen bör tydliggöra att ansvaret för informationsutbytet ska ligga på myndigheten som sådan och inte på enskilda tjänstepersoner. Vi menar därför att det i lagen ska framgå att en arbetsordning inte får innebära att enskilda tjänstepersoner ska bära ansvaret för informationsdelningen. Detta bör tillkännages för regeringen.

Regeringen bör säkerställa att mängden sidoinformation begränsas

Frågan om vilka myndigheter som ska inkluderas är väl avgränsad. Det påpekas dock av många remissinstanser att skola, sjukvård och socialtjänst samverkar med berörda myndigheter och att det kan innebära indirekta effekter för just skola, sjukvård m.fl. En synpunkt som lyfts fram av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är att även om hälso- och sjukvården undantas så kan förlossningsverksamhet komma att indirekt omfattas av uppgiftsskyldigheten. Det kan i sig riskera att leda till att gravida som är tillståndslösa inte vågar föda barn på sjukhus. Detta är en allvarlig risk, och regeringen måste säkerställa att så inte blir fallet med regeringens lagförslag. Precis som fackförbundet Saco resonerar i sitt remissyttrande menar vi att det behövs tydligare avgränsningar så att verkligen endast de i lag utpekade myndigheterna berörs.

Vidare riskerar förslagen i propositionen att skapa stora mängder information som inte ingår i själva uppgiftsskyldigheten, så kallad sidoinformation. Fackförbunden Service- och kommunikationsfacket (Seko) och TCO menar att det är otydligt kring vilken sidoinformation som ska delas. Vi delar denna uppfattning och menar att detta behöver definieras tydligare. Punkten ”de omständigheter som ligger till grund för myndighetens antagande att utlänningen saknar rätt att vistas i Sverige” är tämligen bred. Regeringens motivering till beslutet öppnar upp för mycket vida tolkningar där smådetaljer ska lämnas vid minsta misstanke och integritetskänslig information sprids utan att det är nödvändigt. Utifrån att det ska vara starka skäl som ligger till grund för informationsdelningen menar vi att tolkningsutrymmet ska begränsas. Vidare har flera remissinstanser i beredningsprocessen ifrågasatt om regeringens förslag i tillräcklig utsträckning beaktar barnrättsperspektivet och tar hänsyn till det faktum att barnkonventionen är en del av svensk lag. Bland annat framförs risken för att ökad efterforskning av personuppgifter kan leda till mer omfattande uppgiftsdelning än tänkt. Vi menar att barnperspektivet måste beaktas i ökad utsträckning och att särskilda hänsyn ska tas när barn är inblandade. Detta bör tillkännages för regeringen.

Beslag av mobiltelefoner och liknande

Vi välkomnar att reglerna om inre utlänningskontroll stärks på ett sätt som möjliggör effektivare inre utlänningskontroller än i dag. Vi tycker även att det är bra att myndigheterna ges fler verktyg för att klargöra en utlännings identitet, bland annat genom en möjlighet att omhänderta och genomsöka utlännings mobiltelefon, om det där kan finnas information om utlännings identitet och utlännings inte medverkar till att klarlägga sin identitet. Det är också bra att fingeravtryck och fotografier i större utsträckning ska kunna användas i utlänningsärenden.

I regeringens förslag skärps möjligheterna för att omhänderta och undersöka elektronisk kommunikationsutrustning i samband med att en utlännings ansöker om uppehållstillstånd eller internationellt skydd. Förslagen omfattar all slags utrustning för elektronisk kommunikation, men vanligen avses mobiltelefoner. Det är ett långtgående ingrepp i enskilda individers rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens enligt bland annat artikel 8 i Europakonventionen att undersöka elektronisk kommunikationsutrustning, t.ex. mobiltelefoner. Dessa rättigheter får dock med stöd av lag begränsas av skäl som gäller nationell säkerhet och förebyggande av oordning eller brott så länge regleringen är proportionerlig.

I förslaget får information i en mobiltelefon undersökas för att vara till hjälp i arbetet med att klarlägga en utlännings identitet. Den föreslagna tiden för att kunna behålla en beslagtagna mobiltelefon, tre månader, har kritiserats av flera remissinstanser, bland dem Integritetsskyddsmyndigheten. Skälen till den långa tiden verkar vara mest motiverade av de långa väntetiderna hos Polismyndighetens forensiker eller tekniker. Lagrådet menar att förslaget i alltför hög utsträckning öppnar för omhändertaganden som inte kommer att uppfylla kravet på proportionalitet. Vi socialdemokrater delar Lagrådets kritik och anser att tiden tre månader bör begränsas. Tider på exempelvis en månad skulle vara betydligt mer rimligt med undantag för Säpo, som bör få ha telefoner i tre månader i enlighet med regeringens förslag. Detta bör tillkännages för regeringen.

Ida Karkiainen (S)

Ola Möller (S)

Åsa Eriksson (S)

Magdalena Sundqvist (S)

Sanne Lennström (S)

Jessica Rodén (S)